

BARDZO MŁODA KULTURA

W WOJEWÓDZTWIE ŚLĄSKIM 2023-2025

**WSPARCIE LOKALNYCH PARTNERSTW
W NIEZAWODOWEJ EDUKACJI MŁODZIEŻY NA RZECZ
PODMIOTOWEGO JEJ UCZESTNICTWA W KULTURZE**

**INSTYTUT
IM. WOJCIECHA
KORFANTEGO**

"BARDZO MŁODA KULTURA" TO TRZYLETNI PROGRAM, KTÓREGO GŁÓWNYM CELEM JEST ROZWÓJ PODMIOTOWEGO UCZESTNICTWA MŁODZIEŻY W KULTURZE. INSTYTUT IM. WOJCIECHA KORFANTEGO JEST REGIONALNYM OPERATOREM PROGRAMU W WOJ. ŚLĄSKIM W LATACH 2023-2025.

NASZE DZIAŁANIE ZAKŁADA REALIZACJĘ TEGO CELU POPRZEZ PODNOSZENIE KOMPETENCJI KADR PRACUJĄCYCH Z MŁODZIEŻĄ, BUDOWANIE I WSPIERANIE SIECIOWANIA W TYM OBSZARZE ORAZ REALIZACJĘ INICJATYW LOKALNYCH, KTÓRYCH MŁODZIEŻ JEST AKTYWNYM POMYSŁODAWCĄ I WSPÓŁTWÓRCĄ. PROGRAM GWARANTUJE FINANSOWANIE PODJĘTYCH DZIAŁAŃ ORAZ WSPARCIE EKSPERCKIE I WARSZTATOWE DLA PARTNERSTW LOKALNYCH, KTÓRE CHCĄ DĄŻYĆ DO PODMIOTOWEGO WŁĄCZENIA MŁODZIEŻY W DZIAŁANIA KULTUROTWÓRCZE.

ZREALIZOWANE W 2024 ROKU PROJEKTY PRZEPROWADZONO W RÓŻNYCH CZĘŚCIACH WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO I W 100% SFINANSOWANO W RAMACH PROGRAMU NARODOWEGO CENTRUM KULTURY „BARDZO MŁODA KULTURA”.

WYDAWCA

INSTYTUT
IM. WOJCIECHA
KORFANTEGO
40-003 KATOWICE
UL. TEATRALNA 4

DYREKTOR

DOROTA POCIASK-FRĄCEK

2024

INSTYTUTKORFANTEGO.PL

AUTORZY

MACIEJ ZYGMUNT,
PIOTR KNAŚ

REDAKCJA I KOREKTA

AGNIESZKA
MALISZCZAK-HANZEL,
MONIKA SOJKA,
ALEKSANDER LYSKO

NAKŁAD

250 EGZ.

PROJEKT GRAFICZNY

MARTA GAWIN

SKŁAD, PRZYGOTOWANIE DO DRUKU

MONIKA SOJKA

ZDJĘCIA

UCZESTNICY PROGRAMU
„BMK” W WOJ. ŚLĄSKIM
- EDYCJA 2024

BARDZO MŁODA KULTURA

WSPARCIE LOKALNYCH PARTNERSTW W NIEZAWODOWEJ EDUKACJI MŁODZIEŻY NA RZECZ PODMIOTOWEGO JEJ UCZESTNICTWA W KULTURZE

Współczesna edukacja coraz częściej poszukuje rozwiązań, które w pełni angażują młodych ludzi, stawiając ich w roli aktywnych uczestników życia społecznego i kulturalnego. Model edukacyjny ukierunkowany na podmiotowe uczestnictwo młodzieży w kulturze to odpowiedź na to zjawisko, realizowane w Instytucie im. Wojciecha Korfanego. Model ten opiera się na budowaniu lokalnych partnerstw, które łączą młodzież z dorosłymi w twórczych działaniach, wzmacniając ich zaangażowanie i współodpowiedzialność za rozwój społeczności. W centrum tego podejścia znajduje się edukacja niezawodowa, która nie ogranicza się do formalnego przekazywania wiedzy, lecz koncentruje się na wspólnym tworzeniu wartości w oparciu o kulturę. Dzięki temu młodzi ludzie zyskują przestrzeń do rozwijania kompetencji społecznych, kreatywności oraz krytycznego myślenia, a dorośli – okazją do dzielenia się doświadczeniem i wspierania młodych jako równorzędnych partnerów w procesie ich dorastania.

Na kolejnych stronach przybliżone zostały założenia tego modelu, jego praktyczne zastosowanie oraz korzyści, jakie przynosi zarówno młodzieży, jak i społeczności lokalnej. Publikacja ta jest poświęcona wdrażaniu omawianego podejścia za pośrednictwem ogólnopolskiego programu badawczo-rozwojowego Bardzo Młoda Kultura (BMK), zainicjowanego przez Narodowe Centrum Kultury w 2016 roku. Instytut od samego początku pełni rolę operatora programu w województwie śląskim. Materiał koncentruje się na wieloaspektowym mechanizmie działania programu BMK, realizowanego dzięki zastosowaniu narzędzi edukacji kulturowej. Broszura zawiera również szczegółowe omówienie dorocznej oferty Instytutu skierowanej do młodych mieszkańców województwa śląskiego oraz technik pracy wykorzystywanych w programie. Przedstawia także efekty działań zadeklarowane przez młodych uczestników inicjatyw lokalnych, zrealizowanych w 2024 roku w ramach programu, a także głosy ekspertów Instytutu.

Publikacja stanowi świadectwo oraz inspirację do kształtowania polityki kulturalnej. Jest to przykład dobrej praktyki, możliwej do zastosowania w warunkach samorządowych na różnych szczeblach, zarówno przez podmioty publiczne, jak i organizacje pozarządowe.

NA RZECZ PODMIOTOWEGO UCZESTNICTWA MŁODZIEŻY W KULTURZE

Bardzo Młoda Kultura to program dofinansowany przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, realizowany przez Narodowe Centrum Kultury. W 2023 roku Instytut im. Wojciecha Korfańskiego po raz kolejny zdobył możliwość pełnienia funkcji operatora programu w województwie śląskim. Warto przypomnieć, że to już trzeci raz, gdy Instytut realizuje ten program – wcześniej pełnił tę rolę w latach 2016-2018 i 2019-2021.

W poprzednich edycjach program skupiał się na zbliżeniu dwóch sektorów – kultury i oświaty. W aktualnej edycji, obejmującej lata 2023-2025, wprowadzono jednak znaczące zmiany. Najważniejszą z tych zmian, która będzie często podkreślana w niniejszej publikacji, jest radykalne ukierunkowanie programu na podmiotowy udział młodzieży w kulturze.

W różnych projektach młodzież pełni funkcję paprotki, a tutaj ma być aktywna i odpowiedzialna. I o tę proporcję warto walczyć.

Tomasz Waleczko – ekspert Instytutu im. Wojciecha Korfańskiego, ewaluator programu

Skupiamy się na grupie obejmującej młodzież w wieku mniej więcej od 11 do 19 lat. Uczestnictwo w kulturze można z definicji rozumieć jako korzystanie z oferty kulturalnej proponowanej przez różne podmioty oraz własną działalność twórczą czy artystyczną. Jednak BMK rozszerza tę definicję.

Podmiotowe uczestnictwo młodzieży w kulturze – to aktywność tej grupy wiekowej w życiu społeczno-kulturalnym, wpływająca na własne zaangażowanie, uwalnianie pomysłów i kreatywności, twórczą ekspresję, obywatelską sprawczość, kształtowanie wspólnoty, docenienie lokalnego dziedzictwa kulturowego. Bazuje na partycypacji, uważności, różnorodności, tworzeniu bezpiecznej przestrzeni do dzielenia się wiedzą i doświadczeniami.

Maciej Zygmunt, Instytut im. Wojciecha Korfańskiego

Projekty młodzieżowe realizowane w BMK są jak najbardziej lokalne i muszą wywodzić się z diagnozy realnych potrzeb. Diagnoza ta jest próbą stworzenia opisu stanu faktycznego, a nie oceną w kategoriach „dobrze” czy „źle”. Służy przede wszystkim inicjatorom, umożliwiając jeszcze lepsze projektowanie działań. Każda inicjatywa w BMK powinna być tworzona zgodnie z triadą: diagnoza → projekt → ewaluacja.

Co daje taka diagnoza? To refleksja, która daje wiedzę; to okazja do spotkania, rozmowy, szansa na nowe relacje i kontakty, co może przyczynić się do wzmacniania więzi społecznych. Nowe pomysły są skonfrontowane z rzeczywistością, co sprawia, że są one realizowane w oparciu o prawdziwe POTRZEBY, a my bardziej ROZUMIEMY odbiorców – projekty są trafione. Kiedy zrozumiemy odbiorców, mamy szansę na empatyzację.

Maciej Zygmunt, Instytut im. Wojciecha Korfańskiego

Rozwój podmiotowego uczestnictwa młodzieży w kulturze, w rozumieniu przedstawionym powyżej, przyczynia się jednocześnie do rozwoju szerszego zagadnienia: niezawodowej edukacji młodzieży – promowanej przez Instytut. Jest to edukacja pozaformalna, ogólna, która nie ogranicza się jedynie do zdobywania konkretnej wiedzy czy umiejętności zawodowych, ale obejmuje także kształtowanie postaw współpracy, odpowiedzialności i budowania zaufania społecznego. To właśnie te jakości i umiejętności otwierają młodzież (a później dorosłych) na dialog, dostosowanie się do współczesnego świata oraz rozwijanie zdolności zwinnej adaptacji do zmian. W konsekwencji Instytut wpływa na wychowanie świadomych obywateli, którzy nabywają kompetencje społeczne potrzebne w życiu codziennym czy w budowaniu kariery, a które niekoniecznie wpisane są bezpośrednio w programy szkolne.

Młodzi ludzie to najtrudniejsza grupa odbiorcza, która wycofała się w jakimś sensie z kultury. Wzmocniła to pandemia,

rozwój Internetu, a także rodzaj buntu, jaki obserwujemy u młodych ludzi (...). Oni zniknęli z domów kultury (...). Więc jeżeli teraz młodzi ludzie kreują pewne zjawiska okołokulturalne, to my, dorośli, pracownicy kultury powinniśmy się przyjrzeć, jakie przestrzenie ich interesują, (...) żeby potem wykorzystać to do pracy z kulturą dla młodych.

Ewa Kokot – ekspertka Instytutu im. Wojciecha Korfantego, trenerka w Bardzo Młodej Kulturze

Program Bardzo Młoda Kultura to przykład skutecznej polityki kulturalnej, która uwzględnia współczesne wyzwania, takie jak spadek zaangażowania młodzieży w kulturę oraz potrzeba rozwoju kompetencji miękkich. Jego realizacja w województwie śląskim przez Instytut im. Wojciecha Korfantego stanowi inspirację do stosowania podobnych modeli także poza sektorem kultury.

BARDZO MŁODA KULTURA – KROK PO KROKU

Aby wziąć udział w programie, należy stworzyć grupę inicjatywną – lokalne partnerstwo – składającą się z trzech osób (młodych i dorosłych w dowolnej konfiguracji).

Dlaczego właśnie trzech? Taka liczba zwiększa prawdopodobieństwo reprezentacji lokalnych problemów oraz umożliwia zdobycie doświadczeń we współpracy z przedstawicielami różnych środowisk podczas realizacji projektu.

W procesie rekrutacyjnym zadaniem grup inicjatywnych jest opisanie istniejącego w nich potencjału. Co najważniejsze, ich członkowie nie muszą mieć gotowej koncepcji ani recepty na projekt. Warto podkreślić, że za osobami uczestniczącymi w partnerstwie mogą stać różnorodne instytucje kultury, organizacje pozarządowe, szkoły, kluby oraz grupy nieformalne. W efekcie również one stają się aktorami pojemnej sceny BMK, którą tworzą lokalne partnerstwa, aktywnie uczestnicząc w realizacji zadań.

Następnie wyłonionym w naborze partnerstwom proponowany jest proces edukacyjny obejmujący kilka etapów: szkolenie z zakresu pracy metodą projektu, warsztaty dotyczące podmiotowości młodzieży w życiu społecznym oraz naukę tworzenia diagnozy lokalnej z wykorzystaniem materiałów i wsparcia specjalistów zapewnionych przez Instytut. Po ukończeniu tego procesu, na podstawie zdobytej wiedzy, lokalne partnerstwa – we współpracy z dorosłym badaczem z Instytutu – opracowują diagnozy lokalne w swoich środowiskach.

Byłem z młodzieżą na różnego rodzaju działaniach badawczych, spacerach czy panelach diagnostycznych, mieliśmy kilka zadań do wykonania. I oni przyjmowali to naturalnie (...). Młodzież ma bardzo czujne oko, doskonale obserwuje (...). Kłopot pojawia się w reflektowaniu, co nam wyszło z diagnozy, a co możemy wobec tego zrobić (...). Nad tym trzeba pracować.

Tomasz Ignalski – ekspert Instytutu im. Wojciecha Korfańskiego, trener w Bardzo Młodej Kulturze

Lokalne diagnozy to coś więcej niż tylko analiza – to odkrywanie, jak młodzież uczestniczy w kulturze, jakie ma potrzeby i jakie możliwości drzemią w ich otoczeniu. To proces, który pozwala spojrzeć na lokalne zasoby i potencjał edukacyjny oraz kulturotwórczy w nowym świetle. Partnerstwa korzystają z różnorodnych, ale przede wszystkim prostych i skutecznych narzędzi, które pomagają osiągnąć te cele.

Jednym z takich narzędzi jest spacer badawczy, podczas którego to młodzież staje się przewodnikiem. Ten pozornie zwykły spacer

zmienia się w fascynującą podróż po dobrze znanych zakątkach, odkrywając ich ukryte historie i znaczenia. To także szansa na nawiązanie nieformalnych rozmów, które pomagają lepiej zrozumieć perspektywę młodych ludzi.

Innym przykładem jest panel dyskusyjny – dynamiczne spotkanie, podczas którego młodzież może wymieniać się poglądami i konfrontować swoje przekonania z opiniami innych. To przestrzeń, gdzie rodzą się nowe pomysły, przetwarzają bariery i buduje się dialog, który jest podstawą każdej współpracy. Dzięki takim metodom diagnozy stają się nie tylko narzędziem badawczym, ale również okazją do tworzenia relacji i inspirującym doświadczeniem dla wszystkich zaangażowanych.

Wnioski z badań, które przeprowadzają partnerstwa lokalne, są później przekładane na pomysły konkretnych inicjatyw. Dzięki temu angażują coraz szersze grono osób i instytucji związanych z danym partnerstwem. Przy tworzeniu tych pomysłów Instytut wspiera organizatorów, oferując konsultacje z zakresu animacji kultury, pedagogiki, promocji, marketingu, sztuki i innych dziedzin. Zwieńczeniem tych działań są lokalne projekty, które są bardzo różnorodne pod względem tematyki, zakresu i skali działania. Każdy z projektów realizowany jest w ramach formalnych i prawnych ustalonych przez Instytut w porozumieniu z Narodowym Centrum Kultury.

Ważną rolę odgrywa animator, który jest oddelegowany przez Instytut do współpracy z każdym partnerstwem. Dzięki jego obecności członkowie partnerstwa mogą skupić się na pracy z lokalną społecznością, budowaniu relacji z różnymi instytucjami, tworzeniu treści i przygotowywaniu efektów swoich działań. Co istotne, Instytut daje partnerstwom pełną swobodę w podejmowaniu decyzji dotyczących programu. Jednocześnie zapewnia wsparcie merytoryczne, organizuje i zarządza także stroną formalną związaną z realizacją projektów.

Każda inicjatywa podlega bieżącej ewaluacji on-going oraz ewaluacji ex-post, przeprowadzanej w terenie przez Instytut. Co roku program podsumowywany jest podczas dużego wydarzenia organizowanego w siedzibie Instytutu. Są to spotkania pełne młodzieńczej energii, które nie tylko integrują uczestników programu, ale także tworzą przestrzeń do wymiany doświadczeń, wspomnień i marzeń o przyszłości. To chwile, kiedy młodzi ludzie z różnych zakątków regionu czują, że ich głos i działania naprawdę mają znaczenie. W tych pełnych emocji momentach rodzą się nowe pomysły i relacje, które często przekształcają się w kolejne inspirujące inicjatywy.

W ostatniej części publikacji przedstawionych zostało kilka projektów zrealizowanych w 2024 roku – każdy z nich to dowód na to, jak wielką siłę ma młodzieńcza kreatywność, współpraca i zaangażowanie. Warto zapoznać się z tymi historiami, które pokazują, że Bardzo Młoda Kultura to coś więcej niż program – to ruch, który zmienia nie tylko otoczenie, ale także ludzi, którzy go współtworzą.

INSTYTUT JAKO CENTRUM TRANSFERU ZASOBÓW I WIEDZY DLA MŁODYCH

Poniżej zostało zaprezentowane szczegółowe rozwinięcie teoretyczno-praktycznego podejścia zespołu Instytutu do realizacji wspomnianych wcześniej działań, związanych z edukacją kulturową oraz – w szerszym ujęciu – edukacją niezawodową. Naszą intencją jest przedstawienie modelu pracy – na potrzeby tej publikacji nazwanego *regionalnym centrum transferu zasobów i wiedzy dla młodych* – ukierunkowanego na aktywizację nowego pokolenia mieszkańców regionu. Innymi słowy, jest to praktyka silnie osadzona w strukturze Instytutu, realizowana codziennie i rozwijana w każdej kolejnej regionalnej odstonie programu Bardzo Młoda Kultura.

Program BMK ma potencjał do wykraczania poza projektowe, jednorazowe inicjatywy lub akcje. Ewoluuwał on w kierunku modelu stałego transferu materialnych i niematerialnych zasobów do społeczności regionu. Instytut nie tylko promuje i upowszechnia kulturę, ale także szeroko i trwale przekazuje kompetencje oraz wartości publiczne. W tym kontekście zasoby i wiedza obejmują również narzędzia, które są szeroko udostępniane społecznościom i podmiotom kultury, wspierając ich rozwój społeczny.

Uszczegóławiając, zasoby to wszelkie dostępne środki, takie jak finansowanie, przestrzenie edukacyjne, materiały i infrastruktura, które osoby oraz organizacje obecne w programie mogą wykorzystywać. Dzięki nim możliwa jest realizacja warsztatów, programów edukacyjnych oraz nieoczywistych lokalnych inicjatyw. Wiedza oznacza natomiast gromadzenie, przetwarzanie i udostępnianie informacji (wypracowanych w programie, takich jak diagnozy, ewaluacje czy procesy edukacyjne) oraz kompetencji.

W przypadku zaangażowanych w program organizacji sektora kultury są to metody pracy, kompetencje miękkie oraz praktyki kulturowe, które uczestniczące w programie instytucje wymieniają ze swoimi odbiorcami lub uczestnikami. W praktyce oznacza to, że Instytut pełni rolę centrum, które systematycznie tworzy przepływy wiedzy i środków produkcji.

MŁODZIEŻ W RAMACH PROGRAMU UCZY SIĘ INICJOWAĆ I ORGANIZOWAĆ DZIAŁANIA OPARTE NA SWOICH POMYSŁACH I WŁASNEJ KREATYWNOCICI

Młodzież uczestnicząca w programie rozwija umiejętności inicjowania i realizowania działań opartych na własnych pomysłach oraz twórczym potencjale. Zgodnie z celami programu ma to przyczynić się do aktywizacji całej społeczności lokalnej. Jak już wspomniano, aby przystąpić do programu, uczestnicy muszą zebrać co najmniej trzyosobowy zespół. Następnie biorą oni udział w procesie edukacyjnym i diagnostycznym, by zaplanować projekt. Decydującym krokiem jest opracowanie projektu lokalnego oraz jego wdrożenie, na które uczestnicy otrzymują dofinansowanie w wysokości do 15 tysięcy złotych. Po zakończeniu realizacji projektu uczestnicy analizują osiągnięte rezultaty, debatują nad potencjalnym dalszym rozwojem projektu i wyciągają wnioski. Szczegółowo zostało to opisane w części zatytułowanej *Bardzo Młoda Kultura – krok po kroku*. Za tym

formalizmem kryje się jednak wiele nieoczywistych założeń, ogrom pracy koncepcyjnej i terenowej, a także duża dawka nowatorstwa.

Dla zespołu Instytutu nadrzędną filozofią BMK jest ciągła refleksja w działaniu oraz odpowiednia animacja samodzielności grup. To wspólna praca Instytutu i partnerstw lokalnych nad realizacją inicjatyw, która w wielu konkretnych przypadkach polega na tworzeniu bezpiecznej przestrzeni dla młodych osób. Przestrzeni, w której mogą „konfrontować się” z wyzwaniami, zadaniami, otoczeniem oraz krzywdzącymi postawami społecznymi. Przykładami takich krzywdzących postaw wobec młodych ludzi są przekonania, że młodzież jest z natury bierna i niechętna do angażowania się w działania społeczne, że brakuje jej kompetencji, aby podejmować decyzje czy realizować projekty na rzecz swojej społeczności. Innym przykładem jest traktowanie ich inicjatyw jako mniej wartościowych w porównaniu z projektami dorosłych, co zniechęca młodych do aktywności. Program BMK stara się przeciwdziałać tym postawom, wzmacniając młodych ludzi i ich poczucie własnej wartości poprzez praktyczne doświadczenia w tworzeniu zmian w swoich społecznościach.

Celem zespołu Instytutu jest kształtowanie aktywnej postawy młodych ludzi wobec świata. Oznacza to, że nie chodzi o to, by młodzież „brnęła” przez świat dorosłych ze swoimi inicjatywami, wypalając energię, ale by czerpała z tego radość, mogła się testować i tworzyć oryginalne działania. Takie podejście polega na usuwaniu barier, które mogą odbierać młodym ludziom radość z pracy w programie BMK.

Celem nie jest stworzenie kontrkulturowego „podziemia młodych”, lecz organizowanie widocznych w sferze publicznej przedsięwzięć. To inicjatywy łączące pomysły młodych z potrzebami różnych grup i środowisk w społeczności lokalnej. Zadaniem zespołu dorosłych, w tym zespołu Instytutu, jest wspieranie młodych w realizacji ich inicjatyw poprzez uczynienie lokalnych instytucji oraz osób dorosłych ich sojusznikami. Ważnym elementem jest także mądre dostosowanie zakresu partycypacji młodych w zależności od ich gotowości – zarówno całej grupy, jak i poszczególnych osób – do podejmowania decyzji lub brania odpowiedzialności za różne kwestie.

Takie podejście przeobraża się w splatanie młodych z dorosłymi, którzy wspólnie tworzą lokalne partnerstwa, oparte na wzajemnym zaufaniu i elastyczności. Młodzież i dorośli współtworzą przestrzeń do działania, odpowiadając na rzeczywiste potrzeby i podejmując wspólne decyzje. Podejście to opiera się bardziej na współdziałaniu i wzajemnym uzupełnianiu się niż na formalnych strukturach i sztywnych rolach, które często towarzyszą podobnym programom. W efekcie powstają unikalne laboratoria, które – niezależnie od tego, czy ich inicjatywy zakończą się sukcesem czy porażką – tworzą wartość dodaną, wzmacniającą podmiotowe uczestnictwo młodzieży w kulturze.

Dzieje się to dzięki zawieszeniu norm postępowania, takich jak traktowanie młodych „z góry” czy przypisywanie im tradycyjnych cech i form działania. Powstaje wówczas przestrzeń sprzyjająca budowaniu kapitału społecznego. Tego rodzaju działania pozwalają młodym i towarzyszącym im dorosłym wykraczać poza utarte schematy, nawiązywać autentyczne relacje i współpracować w bardziej otwarty i partnerski sposób. W efekcie młodzież zyskuje zarówno radość, jak i refleksję na temat swojego dorastania.

Program tworzy przestrzenie dla młodzieży, w których może ona swobodnie wyrażać siebie i podejmować działania na własną rękę. Te miejsca oferują pole do rozwoju osobistego oraz odkrywania pasji, które kształtują ich wiarę w siebie i umiejętność odpowiedzialnego działania. Bez takich przestrzeni młodzi często czują się ograniczeni i pozbawieni szans na samodzielność, co może prowadzić do frustracji lub zniechęcenia do działań na rzecz społeczności lokalnej.

Ważnym aspektem programu BMK jest to, że młodzi uczestnicy nie otrzymują po prostu pieniędzy z poleceniem: „eksperymentujcie!”, lecz mają dostęp do szerokich zasobów, które obejmują sieć wsparcia, zasoby instytucjonalne, nowe kompetencje. Takie podejście jest szczególnie istotne, ponieważ oferuje młodym ludziom coś znacznie cenniejszego niż jednorazowe wsparcie finansowe. Dzięki programowi młodzi zdobywają praktyczne umiejętności społeczne, które kształtują ich w sposób trwały i zrównoważony. Poprzez tego rodzaju niezawodową edukację uczestnicy BMK uczą się nie tylko realizacji inicjatyw kulturalnych, ale także współpracy, budowania relacji i działania na rzecz lokalnej społeczności. W efekcie wzmacniają swoją podmiotową rolę w kulturze i społeczeństwie, co przynosi długofalowe korzyści zarówno im, jak i ich otoczeniu.

BARDZO MŁODA KULTURA SPRZYJA ZAKORZENIENIU INSTYTUTU W LOKALNYM POLU KULTURY

Po pierwsze radar i sieci relacji, które pozwalają dostrzegać aktywność młodych ludzi i identyfikować osoby lideryskie. Po drugie, format wspólnych działań, który koncentruje się na kształtowaniu tej aktywności w konkretne inicjatywy, wzmacnianiu ich społecznego sensu oraz pragmatyki projektowej. Po trzecie, praca terenowa Instytutu, która wspiera inicjatywy w sytuacjach wymagających współpracy z lokalnymi podmiotami kultury, organizacjami pozarządowymi oraz dorosłymi.

Kluczowe elementy to brak nacisku na kontrolę i szczegółowe rozliczanie. Dzięki temu młodzi ludzie zyskują prawdziwą przestrzeń do swobodnego działania, eksperymentowania i rozwoju. Taka otwarta forma współpracy wzmacnia ich poczucie własnej wartości, ponieważ działają z wewnętrznej motywacji, a nie pod presją dorosłych.

Zespół Instytutu w ramach BMK proponuje społecznościom program, który – realizując te trzy zadania – wspiera nawiązywanie autentycznych partnerstw między młodymi a dorosłymi oraz tworzenie przestrzeni do bezpiecznego eksperymentowania i testowania rozwiązań w praktyce.

Czy brzmi to wymagająco i odpowiedzialnie? Z pewnością tak. Warto jednak podkreślić, że jest to praca animacyjna, która wiąże się z koniecznością posiadania dużego doświadczenia, wysokich kompetencji oraz dogłębnej wiedzy na temat specyfiki regionu. Program został stworzony i jest realizowany przez zespół z wieloletnim doświadczeniem w organizowaniu działań lokalnych. Animatorzy nie działają według jednego, sztywnego schematu, lecz refleksyjnie poszukują rozwiązań dostosowanych do lokalnych potrzeb.

To połączenie projektów opartych na metodyce pracy projektowej z przedsięwzięciami „życiowymi”, które rozwijają się w zgodzie z lokalną rzeczywistością, emocjami, zmianami i tempem życia. BMK buduje swoje działania na **zasadach uspołecznienia, co pozwala na skuteczne mobilizowanie rozproszonych zasobów**. Dzięki temu od lat wykorzystuje potencjał różnych podmiotów, elastycznie zarządza własnymi środkami, wymienia zasoby infrastrukturalne oraz aktywnie współpracuje z lokalnymi instytucjami kultury. Instytut wprowadził w swoje działania zasady gospodarki współdzielenia. Model *living lab* stosowany w BMK tworzy regionalną przestrzeń współpracy, w której różnorodne grupy społeczne i podmioty mogą uczestniczyć w rozwijaniu innowacyjnych rozwiązań w obszarze niezawodowej edukacji młodych.

MECHANIZM “ODWRÓCONYCH” PROJEKTÓW

BMK to inicjatywa, w której to nie Instytut określa, jakie projekty powinny być realizowane, lecz sami uczestnicy, identyfikując potrzeby i proponując pomysły oraz formy działania. W tzw. odwróconych projektach organizator – Instytut – pełni rolę facylitatora, wspierającego uczestników w realizacji ich własnych idei, zamiast narzucać gotowe rozwiązania.

W przeciwieństwie do tradycyjnych projektów, często planowanych odgórnie, odwrócone projekty zakładają, że kluczowe decyzje dotyczące celów, ścieżek działania i metod realizacji inicjatyw partnerstw lokalnych podejmują sami uczestnicy, korzystając z mentorstwa oraz zasobów Instytutu i jego partnerów. W ramach tego modelu instytucja stosuje elastyczne i pozbawione hierarchii metody zarządzania, w których zarówno instytucja, jak i uczestnicy działają na równych prawach, a decyzje podejmowane są kolektywnie. Taki układ sprzyja budowaniu współodpowiedzialności, pozwalając uczestnikom aktywnie kształtować rzeczywistość, a instytucji tworzyć trwałe relacje z lokalnymi społecznościami.

Urzeczywistnienie powyższych ideałów Instytutu jest możliwe dzięki kluczowym wartościom wynikającym z praktyki BMK w województwie śląskim:

- **Partycypacja** – kluczowe znaczenie ma włączanie lokalnych społeczności i różnych grup (młodzieży, dorosłych, organizacji pozarządowych, artystów, twórców ludowych itp.) jako aktywnych uczestników procesu edukacyjnego.
- **Współtworzenie** – działania są projektowane wspólnie z uczestnikami. Instytucja pełni rolę facylitatora, umożliwiając lokalnym grupom wyrażanie swoich perspektyw i tworzenie projektów, które odzwierciedlają ich tożsamość i interesy.
- **Eksperymentowanie i elastyczność** – BMK ma charakter eksperymentalny, co oznacza, że projekty nie muszą kończyć się spektakularnym sukcesem. Elastyczność pozwala uczestnikom dostosowywać działania do zmieniających się potrzeb i okoliczności.
- **Demokratyzacja zasobów** – Instytut udostępnia zasoby (np. przestrzeń, sprzęt, wsparcie techniczne, wiedzę), które są dostępne dla wszystkich uczestników. Dzięki temu różne grupy społeczne, także te z ograniczonymi zasobami, mogą realizować swoje pomysły i rozwijać nowe umiejętności.

- **Wielokierunkowa wymiana wiedzy** – Instytut nie tylko dostarcza wiedzę, ale także czerpie z doświadczeń i mądrości lokalnych społeczności. Każdy uczestnik, niezależnie od swojej roli, może uczyć się od innych, co tworzy środowisko oparte na wzajemnym szacunku i dialogu.
- **Edukacja poprzez działanie** – uczestnicy uczą się, angażując się bezpośrednio w działania kulturowe. Programy oparte na praktyce pozwalają zdobywać kompetencje w realnych kontekstach, a także rozwijać umiejętności przydatne w życiu społecznym i zawodowym.

Budowanie struktur wspierających transfer zasobów i wiedzy to proces długotrwały i skomplikowany, wymagający zaangażowania wielu osób. Zespół Instytutu napotyka liczne wyzwania związane z ciężarem pracy terenowej oraz koniecznością utrzymania stałego, żywego kontaktu z partnerstwami lokalnymi, młodzieżą oraz różnymi podmiotami kultury działającymi w ich otoczeniu. Elastyczność, niezbędna do tworzenia uspołecznionego laboratorium niezawodowej edukacji młodych, nie zawsze współgra z instytucjonalnymi ograniczeniami – wymaga bowiem szybkiej adaptacyjności, której tradycyjne struktury nie zawsze są w stanie sprostać.

Praca oparta na współtworzeniu i partycypacji wymaga również odpowiedniego przygotowania uczestników oraz budowania zaufania, co nie zawsze jest proste i szybkie do osiągnięcia. Proces ten bywa czasochłonny i często wymaga pokonywania barier komunikacyjnych oraz międzykulturowych, wynikających z różnych doświadczeń i oczekiwań uczestników. Realizacja tej wizji oznacza więc konieczność ciągłego balansowania między ideałami BMK, czyli niezawodowej edukacji młodych poprzez kulturę, a codziennością funkcjonowania instytucji kultury w Polsce.

RÓŻNORODNOŚĆ PROJEKTÓW I WARTOŚĆ DODANA PROGRAMU BARDZO MŁODA KULTURA

Podsumowaniem publikacji są wnioski płynące z ewaluacji, w tym wybrane relacje młodzieży z kilku projektów zrealizowanych w 2024 roku. Te osobiste historie nie tylko podkreślają osiągnięcia programu, ale przede wszystkim ukazują, jak głęboki wpływ miały te działania na życie młodych ludzi.

W ich słowach odnajdujemy nie tylko opis sukcesów czy efektów pracy, ale także wzruszające świadectwa przemian, które zaszły w nich samych. Wspomnienia młodzieży odkrywają, jak udział w projektach stał się dla nich przestrzenią do wyrażania siebie, odkrywania własnych talentów, budowania pewności siebie i tworzenia autentycznych relacji.

Te relacje to historie o przekraczaniu własnych granic, o chwilach radości i wzruszeń, które na zawsze zapisały się w ich pamięci. To opowieści o odwadze, jaką odnaleźli w sobie, by mówić głośno o tym, co dla nich ważne, o marzeniach, które zaczęły nabierać realnych kształtów oraz o tym, jak współpraca w grupie pozwoliła im dostrzec siłę tkwiącą w jedności.

Publikacja nie kończy się jedynie analizą faktów – zamyka ją głos młodych ludzi, którzy dzięki programowi nie tylko zdobyli nowe umiejętności, ale także poczuli, że mogą zmieniać otaczający ich świat.

MISTERIUM WAGARÓW

„Misterium Wagarów” to wyjątkowa inicjatywa młodzieży skupionej wokół „Młodego Hajmatu”. Spotkania w ramach BMK stały się przestrzenią, w której młodzi ludzie mogli nie tylko rozwijać swoje pasje i dyskutować o ważnych dla nich tematach, takich jak kultura czy aktywizm, ale także tworzyć wspólnotę opartą na wzajemnym zaufaniu i wspieraniu swoich działań. Projekt nie tylko odpowiedział na potrzeby uczestników, ale zainspirował ich do spojrzenia na swoje miasto (Katowice) jako przestrzeń pełną możliwości do odkrywania i działania. Jak mówią sami młodzi:

Młody Hajmat to kulturowy dom dla młodych i tych, którzy wciąż czują się młodzi. To miejsce, gdzie dorosłość przestaje być groźna, a łobuzowanie nabiera sensu w dobrej sprawie. Tu nie tylko patrzymy na świat z szerszej perspektywy, ale też krytycznie przyglądamy się rzeczywistości, wspólnie poszukując odpowiedzi na fundamentalne pytania. Filozofia, tworzenie kultury, aktywizm – to wszystko spleta się tutaj w jedną całość. Uczymy się, jak piękne i praktyczne może być życie we wspólnocie.

Mateusz Suchan – lider partnerstwa lokalnego

Projekt pokazał, że udział w inicjatywach kulturalnych to coś więcej niż tylko warsztaty – to okazja do poszerzania horyzontów, testowania własnych możliwości i odkrywania, jak wielką siłę ma wspólne działanie.

NOWY WĄTEK

„Nowy Wątek” to ambitny projekt musicalowy zrealizowany przez młodych artystów z zagłębiowskich szkół ponadpodstawowych. Celem inicjatywy było stworzenie dzieła, które odpowiada na potrzeby i zainteresowania młodzieży, jednocześnie wychodząc poza standardowe schematy. Grupa młodych twórców wspólnie stworzyła autorski scenariusz, muzykę i choreografię, organizując profesjonalny casting i samodzielnie koordynując całość przedsięwzięcia.

Jedną z dobrych stron projektu było wynegocjowanie bezpłatnego dostępu do sali teatralnej w Pałacu Kultury Zagłębia, co pozwoliło na uroczystą premierę musicalu. Projekt jednak napotkał pewne trudności, głównie związane z brakiem wsparcia części nauczycieli, którzy postrzegali go jako przeszkodę w realizacji obowiązków szkolnych. Kluczową rolę w przezwycięzeniu tych barier odegrała opiekunka grupy, która wspierała młodzież na każdym etapie pracy.

Najważniejsze efekty to zdobyte doświadczenia sceniczne, odkrycie nowych perspektyw, spełnienie marzeń i rozwój umiejętności zespołowej współpracy. Uczestnicy podkreślają, że projekt nauczył ich godzenia życia prywatnego, nauki i pasji, a także umocnił wiarę w ich możliwości artystyczne. Obecnie grupa poszukuje nowych miejsc do wystawienia musicalu i planuje udział w festiwalach.

FESTIWAL WSCHODZĄCEGO SŁOŃCA

„Festiwal Wschodzącego Słońca” to inicjatywa licealistów z Gliwic, którzy postanowili stworzyć wydarzenie kulturalne zgodne z ich potrzebami i zainteresowaniami. Letni festiwal odbył się na skwerze Miejskiej Biblioteki Publicznej i przyciągnął zarówno młodzież, jak i mieszkańców miasta.

Festiwal podzielono na strefy tematyczne, takie jak:

- Eksplozja Pasji – koncerty młodzieżowych zespołów,
- Festiwalowy Zen – relaks z jogą i medytacją,
- Artystyczne Fantazje – warsztaty twórcze,
- Muzosfera – ćwiczenia gry na instrumentach,
- Literacki Zautek – wymiana książek, poezja i dyskusje o literaturze.

Mimo wyzwań organizacyjnych uczestnicy zgodnie uznali, że projekt był dla nich cenną lekcją wytrwałości i organizacji. „To był długi, gorący, wyczerpujący dzień, ale warty każdej chwili” – podsumowała jedna z lidererek. Młodzież planuje kolejną edycję festiwalu, jeszcze lepiej dostosowując wydarzenie do potrzeb uczestników.

MUZYCZNA W SKANSENIE

„Muzyczna w Skansenie” to projekt, który połączył tradycję z nowoczesnym podejściem do muzyki. Uczniowie Państwowej Ogólnokształcącej Szkoły Muzycznej II Stopnia w Katowicach, przy wsparciu profesjonalnych muzyków, zgłębiali sztukę gry na tradycyjnych instrumentach, tworząc nowe aranżacje i choreografie. Jednym z najważniejszych elementów inicjatywy był koncert plenerowy w Muzeum „Górnośląski Park Etnograficzny w Chorzowie”, podczas którego młodzi artyści zaprezentowali swoją pracę.

Dodatkowo powstał film emitowany w stacji telewizyjnej TVS, co nadało projektowi wyjątkowego rozgłosu. Dzięki tej inicjatywie młodzież mogła nie tylko rozwijać swoje umiejętności artystyczne, ale także w pełni zanurzyć się w świecie tradycji, odkrywając jej potencjał w nowoczesnym kontekście.

PODSUMOWANIE

Projekty zrealizowane w ramach programu Bardzo Młoda Kultura pokazują, jak wielką moc mają młodzi ludzie, kiedy daje się im przestrzeń do działania. Każda z inicjatyw była nie tylko okazją do twórczego rozwoju, ale też dowodem na to, że kultura może być narzędziem zmiany, inspirując i wzmacniając społeczności lokalne.

Program Bardzo Młoda Kultura to inwestycja w przyszłość młodzieży, która wykracza poza chwilowe wsparcie czy jednorazowe inicjatywy. Tworząc przestrzeń do dialogu, współpracy i realnego działania, program pozwala młodym ludziom rozwijać kompetencje niezbędne w coraz bardziej złożonym świecie – kreatywność, krytyczne myślenie, odpowiedzialność i umiejętność budowania relacji. To nie tylko nauka realizowania projektów, ale także lekcja sprawczości i samodzielności, która przygotowuje młodzież do świadomego udziału w życiu społecznym i kulturalnym. Dzięki takim doświadczeniom młodzi nie tylko zyskują narzędzia do radzenia sobie z wyzwaniami przyszłości, ale także kształtują wizję świata, w którym kultura staje się siłą napędową zmian – bardziej otwartą, zrównoważoną i opartą o współodpowiedzialność. W ten sposób program kształtuje nowe pokolenie liderów, gotowych zmieniać swoje otoczenie i budować przyszłość w oparciu o dialog, empatię i wartości społeczne.

Maciej Zygmont,
Instytut im. Wojciecha Korfańtego

Piotr Knaś,
ekspert programu BMK w woj. małopolskim

Katowice 2024

→ WWW.INSTYTUTKORFANTEGO.PL

Ministerstwo Kultury
i Dziedzictwa Narodowego

NARODOWE
CENTRUM
KULTURY

BARDZO
MŁODA KULTURA
woj. śląskie

Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach programu Narodowego Centrum Kultury: Bardzo Młoda Kultura 2023–2025

Województwo
Śląskie

INSTYTUT
IM. WOJCIECHA
KORFANTEGO

Regionalny Instytut Kultury
im. Wojciecha Korfańskiego jest
instytucją kultury Samorządu
Województwa Śląskiego.